

ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΧΑΒΙΑΡΙ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τευχῇ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Βερολί-
νῳ Ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρίας (Verhandlungen der Berlin-
er Gesellschaft f. Anthropologie usw.) ἐδημοσιεύθη μα-
κρὰ πραγματεία ὑπὸ W. Joest περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέ-
ξεως χαβιάρη. Ὁ συγγραφεὺς πρὸς ἐξέυρεσιν τῆς ἀγνοίας
ἐτυμολογίας τῆς λέξεως πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς
ἀρχῆς καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἐδέσματος τούτου, καὶ ἀναδι-
πλύνει τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ παραθέτει περικοπὰς σπανίων καὶ
δυσευρέτων βιβλίων, ἐν οἷς τὸ πρῶτον, ὡς νομίζει, γίνεται
μνεία αὐτοῦ. Κοινῶς πιστεύεται ὅτι ἡ λέξις χαβιάρη εἶνε ταρ-
ταρική· ἀλλὰ τούτο εἶνε ἀνακριβέστατον, διότι οἱ ἰχθύες ἐξ
ὧν παράγεται τὸ χαβιάριον καλοῦνται ταρταριστὶ οὐλδουκλ
βαλκν, ἤτοι ἰχθύες με οὐλδουκν καθόλου δ' ἡ λέξις χαβιάρη
(πορτογαλλιστὶ καὶ ἰσπανιστὶ Caviar ἢ Cabial, ἰταλιστὶ Ca-
viale, γαλλιστὶ, γερμανιστὶ κλπ. Caviar, πολωνιστὶ Kaviar,
ἀρμενιστὶ καὶ τουρκιστὶ χαβιρ) δὲν ἀπαντᾷται εἰς τὰς γλώσ-
σας τῶν λαῶν τῶν οἰκούντων εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγω-
γῆς αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν λαῶν τῶν προμηθευομένων αὐτὸ
διὰ τοῦ ἐμπορίου· ῥωσιστὶ π. χ. καλεῖται ikra, δι' ὁμοίας
δὲ λέξεως δηλοῦται καὶ ἐν ἄλλαις σλαβικαῖς γλώσσαις πλὴν
τῆς πολωνικῆς. Πιθανῶς, κατὰ τὸν συγγραφεῖα, τὸ ἐδέσμα
ἤτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας Ῥωμαίους καὶ εἰς
τοὺς Βυζαντινούς· ἀλλ' οὐδεμίαν ῥητὴν μαρτυρίαν περὶ τού-
του ἔχομεν πλὴν τῶν παραδιδωμένων ἡμῖν ὑπὸ ἀρχαίων συγ-
γραφέων περὶ τὰρίχων, ὅστις ἀμφίβολον ἂν ἦτο αὐτὸ τὸ χα-
βιάριον καὶ δυσεξηγήτου τινὸς χωρίου τοῦ ἱατροῦ Διφίλου
παρ' Ἀθηναίῳ ἐν ᾧ λόγος γίνεται περὶ ὧν τῶν ἰχθύων καὶ
τῶν τὰρίχων, ἅτινα γίνονται εὐστομα, μετὰ ἄλλων σβεσθέν-
τα καὶ ἐποκτηθέντα· ἐκ τῶν μετὰ τὴν Ἀθῆναίον συγγρα-
φῶν οὐδεὶς ἀναφέρει ὡς ἰχθύων ὡς ἐδεσμα. Τὸ πρῶτον δὲ
γίνεται μνεία οὐ μόνον τοῦ ἐδέσματος ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς
λέξεως ἐν τῇ διατριβῇ De honesta voluptate τοῦ Βαρβολ.
Πλατῖνα, ἐκδοθείσῃ ἐν Ἀργεντοράτῳ τῷ 1170, μικρὸν δὲ
πρὸ τοῦ ἔτους τούτου γραφείσῃ. Ἐν αὐτῇ ἀναγιγνωσκόμεν·
«Conditum, quod Caviare vocant.» Εἰτα δὲ μεταγράφει ὁ
συγγραφεὺς τὰς περικοπὰς καὶ ἄλλων νεωτέρων τούτου βιβλί-
ων μέχρι τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ἐν οἷς φέρεται ἡ λέξις.
Συμπεραίνει δ' ὅτι τὸ πρῶτον ἐγένετο χρῆσις τῆς λέξεως χα-
βιάρη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐκ τῆς ἰταλικῆς τὴν παρέλαβον αἱ ἄλλαι
εὐρωπαϊκαὶ γλώσσαι καὶ ἡ ἄρμενική καὶ τουρκική. Ἐπιδόσθη
δ' ἡ λέξις ἐκ τῆς Κάφας, τοῦ ἐπιχωρίου ὀνόματος τῆς ἐν
τῷ Πόντῳ πόλεως Θεοδοσίας, ὅπου ὑποθέτει ὁ συγγραφεὺς
ὅτι ἦτο τὸ κυριώτατον κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ χαβιαρίου.
Ὅθεν κατὰ ταῦτα χαβιάριον δηλοῖ τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς
Κάφας ἐπρομηθεύοντο, ὡς λέγομεν ῥωσικὸν τέτον τὸ ἐκ Σι-
νικής διὰ Ῥωσίας ἐρχόμενον τέτον καὶ ἰσπανικὸν πλείπε-
ρὸ διὰ τῆς Ἰσπανίας κομιζόμενον ἀμερικανικὸν καὶ πλείστα
ἄλλα παραπλήσια.

Τὰ πορίσματα ταῦτα τῶν ἐπιπόνων ἐρευνῶν τοῦ γερμα-
νοῦ συγγραφέως φαίνονται ἡμῖν βεβαιωμένα καὶ ἤκιστα ἀ-
κριβῆ. Ὅτι τὸ πρῶτον παρ' Ἰταλῶν συγγραφεῖ τοῦ II^{ου} αἰῶ-
νος γίνεται μνεία χαβιαρίου ἢ ὡσαρίχου εἶνε ἀντικρὺς ἐσφαλ-
μένον· τὸ μὲν αὐτοτάραχον (τὸ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις
ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης λέξεως παραφθαρὲν εἰς bourtargue)
ἀναφέρεται ἐν τῇ περὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου διηγήσει
τοῦ Ψευδοκαλλισθένους (ἥς τινα χειρόγραφα εἶνε παλαιότερα
τοῦ I^{ου} αἰῶνος), κακοζήλους ἐξεληγησθῆναι εἰς αὐτὸν τὰ ρι-
χον (B¹, 4 σ. 91 ἐκδ. Müller.) Τοῦ δὲ χαβιαρίου ἀμφότερα
τὰ εἴδη, καὶ τὸ κόκκινον καὶ τὸ μαῦρον, ἀκριβέστατα πε-
ριγράφει ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα
τοῦ IB^{ου} αἰῶνος. «Ὡς ἰχθύων τεταρχειυμένα· γένος αὐτὰ
ἐκάτερον, ὅσα τε εἰς δυνάδα πλᾶκώδη παράκεινται παραυ-
γάζοντα εἰς ὑπερρυθόν, καὶ ὅσα ἐπὶ ἀρρίχων μέλανα κέχυν-
ται σωρηδόν, ὡν χορηγὸς ἐκ τῶν βορείων πρὸς ἄλλους τό-
ποις καὶ ὁ εἰς τὸν Εὐξείνιον ἐκβάλλων Τάναξ.», «Ὅχι δὲ μό-
νον τοῦ ἐδέσματος ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σημερινοῦ ὀνόματος
γίνεται μνεία παρ' ἐτέρῳ συγγραφεῖ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος,
τῷ ποιητῇ Πτωχοτρόφῳ. Ἐν τῇ σατύρᾳ τῶν ἡγουμέ-
νων μυκτηρίζων οὗτος τοὺς ἁγίους πατέρας, οἵτινες φιλοτι-
μοῦνται νὰ τηρῶσιν αὐστηρὰν νηστείαν κατὰ τὴν Τετράδα
καὶ τὴν Παρασκευὴν, ἀνγράφει μακρὸν κατάλογον τῶν ἐ-
δεσμάτων αὐτῶν, νηστησίμων μὲν πάντων, ἀλλὰ ἀρθρῶν
καὶ ἐκλεκτῶν.

Ἰχθύν γὰρ οὐκ ἐσθίουσιν, ἀναξ, ποσῶς ἐνταῦθα,
εἰμὴ ψωμί-ζιν καὶ κρασί, ἴστακούς καὶ ὠργὰ παγοῦρια,
καραβιδί-ζας ἐκζεστάς, τηγάνου καριδί-ζας,
καὶ λαχανί-ζιν καὶ φακήν με ὀστρεϊδομυδί-ζας,
καὶ μισὸν γόμον, δέσποτα, τὰ κτένια, τὰς σουλῆνας,
καὶ φαβατί-ζιν ἄλεστόν, ὀρύζην με τὸ μέλιν,
φασόλιν ἐξοφάλλιστον, εἰλαίς καὶ χαβιαρί-ζιν.
καὶ ἴωρινά αὐτοτάραχα διὰ τὴν ἀνορεξίαν κτλ.

(Legrand, Bibliographie grecque vulgaire t. I. σ. 64.
88.) Ὅτι δὲ μεγάλη ἐγένετο κατανάλωσις τοῦ χαβιαρίου ἐν
Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πτωχοτρόφου
μὴν καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐν ταῖς αὐταῖς ποιή-
μασι σ. 60. 85) μνημονεύονται καὶ χαβιαροποῦλοι,
ἤτοι ἔμποροι μόνον χαβιαρίου ἢ πρὸ πάντων χαβιάριον πω-
λοῦντες.

Πρόδηλον ἐκ τούτου ὅτι ἡ παλαιστάτη μνεία τοῦ Χα-
βιαρίου δὲν εἶνε ἡ παρὰ τῷ ἱταλῶ Πλατῖνῳ, ὡς ἰσχυρίζεται
ὁ γερμανὸς συγγραφεὺς, ἀφ' οὗ δύο τοὺλάχιστον αἰῶνας
πρὸ τούτου ἐγένισσκον καὶ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν λέξιν βυζαν-
τινοὶ συγγραφεῖς. Ὅθεν καὶ τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ περὶ
διαδόσεως τῆς λέξεως ἐκ τῆς ἰταλικῆς πίπτει· ἀφ' ἑαυτοῦ.
Βύλογώτερον δ' εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀφ' οὗ πολλῶν πρὸ
τῶν ἰταλῶν ἑλλήνων ἐμπορεύοντο τὸ χαβιάριον καὶ ἡ χρῆ-
σις αὐτοῦ ἦτο κοινὴ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἡ δηλοῦσα τούτο λέ-
ξις εἶναι ἑλληνική, καὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς παρελήθη εἰς τὰς
ἄλλας γλώσσας· καὶ τοσούτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἐν ταῖς
τόποις τῆς παραγωγῆς ἄλλης λέξεως ἐγένετο χρῆσις, ἣν δὲν
ἐδανείσθησαν οἱ ἑλλήνες προσηύσαντες νὰ πλάσωσιν ἀντὶ
ταύτης νέαν ἑλληνικὴν λέξιν. Ταύτης δὲ πιθανώτατην ἐτυ-
μολογίαν νομίζομεν τὴν ἀπὸ τοῦ αὐγάριον, ὑποκοριστικοῦ
τοῦ αὐγόν· ἡ δὲ παραφθορὰ τοῦ αὐγάριον εἰς χαβιάριον
ἢ caviar δὲν φαίνεται πολὺ μεγάλη, οὐδὲ ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐνταῖς
τοὺς γλωσσικούς κανόνας, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐνταῖς
ἑλληνικαῖς διαλέκτοις (ὡς ἐν τῇ κυπριακῇ) τὸ αὐγὸν λέγε-
ται ἀγκόν, καὶ ἡ κατὰ μετὰθεσιν τροπὴ τοῦ ἀγκάριον εἰς
χαβιάριον ἦτο εὐκολωτάτη, καὶ ὅτι τὸ συγγενὲς τοῦ χαβια-
ρίου αὐγοτάραχον ὑπέστη πολλῶν δεινότερα παθήματα δια-
στραφῆν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις εἰς bourtargue, ἢ
butarch.

ΑΔΔΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Γ. Α. Θήραν. Εἰδοποιήσαμεν τὸν Σύλλογον περὶ τῆς
καθυστερήσεως. Ἀπὸ καρδίας εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν φιλι-
κωτάτην πρότασιν, ἣν ὁμῶς ἐνεκα πολλῶν κωλυμάτων ἀ-
δυνατοῦμεν νὰ ἐπωφεληθῶμεν.

κ. Ν. Α. Ὁδηγόν. Κατὰ τὰ κεκανονισμένα ἡ ἐναρξίς
ἐπρεπε νὰ γίνεται ἀπὸ τῆς 20 Σεπτεμβρίου. Συνήθως ὁμῶς,
πλὴν σπανίων μεμονωμένων ἐξαίρεσεων, γίνεται ἀπὸ τῶν μέ-
σων τοῦ Ὀκτωβρίου.—Τὰ ζητηθέντα σὰς ἀπεστάλησαν, ἡ
ἀξία μόνων τῶν τοῦ προπαρελθόντος ἔτους ἄτινα ἐπληρώσα-
μεν εἶνε δρ. 1, 05, ἅτινα παρακαλεῖσθε νὰ δώσητε εἰς τὸν
αὐτὸν ἀνταποκριτὴν μας.

κ. Κ. Οἱ Reni Souef. Ἐλήφθη ἡ ἐπιταγή, μήπω ἐξαργυ-
ρωθεῖσα. Σὰς εὐχαριστοῦμεν.

κ. Κ. Γ. Κ. Κέρκυραν. Ἐλήφθη· κάλλιστον· εὐχαρι-
στοῦμεν.

κ. Ε. Δ. Ζ. Κυπαρισσίαν. Δὲν γίνονται κατ' αὐτὸν τὸν
τρόπον τὰ κυβόλεξα με λέξεις ἀνωρθογραφημένας καὶ ἄλλους
συνδυασμούς γραμμάτων ἄνευ σημασίας.

Ἀδριανουπολίτην, Ἀδριανουπόλιν. Πέμψατε ἄλλας
ἀπὸ τὴν ἀλατοπόθηκην σας καὶ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνευματο-
ποιεῖν σας. Κάμετε δὲ καὶ μίαν Ὠδὴν πρὸς τὴν Βίλικρι-
νειαν εἰς ἀρχαίζουσιν γλώσσας.

κ. Α. Σ. Σιλίστριαν. Ὁ Τιτανὸς γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1477
ἀποθανὼν δὲ σφεδρὸν ἐκατοντούτης, τῷ 1576, εἶνε ὁ μέγι-
στος τῶν ζωγράφων τῆς ἐνεστικῆς σχολῆς. Ἡ δὲ περὶ τῆς
πατρίδος αὐτοῦ γνώμη σας εἶνε παντελῶς ἀβάσιμος.

κ. Γ. Κ. Μυτιλήνην. Ἐλήφθησαν, σὰς εὐχαριστοῦμεν.
Ἐδόθη κατὰ τὴν ἐπιστολήν σας μέρος ἐπὶ ἀποδείξει.

Ἀ γέλαστον, ἐνταῦθα. Εἶνε μὲν ὁ γέλως τὸ διακρι-
τὸν γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ζώων, ἀλλ' εἶνε ταύ-
τοχρόνως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὁ ἀκαιρὸς καὶ παράλογος
γέλως τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν μωρῶν ἀπὸ τῶν σωφρο-
νοῦντων.

κ. Γ. Σ. Ἰωάννινά. Σὰς εὐχαριστοῦμεν. Ταχυδρομικῶς
σὰς γράφομεν.